

Розділ 9. Стан соціальної сфери території як фактор місцевого розвитку

9.1. Механізми впливу громади на розвиток системи охорони здоров'я на регіональному рівні

Детермінанти здоров'я мають складний характер і пов'язані з факторами, які діють як на індивідуальному рівні, так і на рівні всього суспільства. Індивідуальні відмінності в стані здоров'я є певною мірою генетично обумовленими. Інші детермінанти зосереджені на рівні місцевої громади та соціуму, в якому живуть і працюють люди. Таким чином, стиль життя громади (наприклад, прийняті соціальні норми) формує схильності у харчуванні кожної окремої людини.

В умовах обмежених фінансових, людських та інших ресурсів здоров'я як фундаментальний товар є одним із варіантів розподілу ресурсів держави, тому процес його створення має бути ефективним. Талліннська хартія стимулювала діалог країн за такими стратегічними питаннями як важливість інвестування у системи охорони здоров'я, їх реформування та підтримка основних функцій. Експерти ВООЗ у співпраці з представниками сфери охорони здоров'я Європейського регіону закликають до запровадження державних програм щодо покращення здоров'я населення та доступності послуг з охорони здоров'я (Таллінська, 2008).

У Європейському плані дій з укріплення потенціалу і послуг сектору охорони здоров'я виділені десять горизонтальних основних оперативних функцій, серед них – укріплення здоров'я, включаючи вплив на соціальні детермінанти (4-та оперативна функція охорони здоров'я), та потреба в інформаційно-роз'яснювальній діяльності (адвокації), комунікації й соціальній мобілізації в інтересах здоров'я (9-та оперативна функція охорони здоров'я) (Європейський, 2012).

Соціальні детермінанти здоров'я є соціальними, економічними, політичними, екологічними та культурними чинники, що формують здоров'я всередині країни та в регіоні (Предварительный, 2011).

Тобто процеси і стратегії, які впливають на здоров'я окремих людей, включають не тільки ті, які відносяться безпосередньо до охорони здоров'я, а й соціальні, фіскальні (податково-бюджетні), торговельні та екологічні стратегії держави. На кожному рівні управління та практичної діяльності вищевказані стратегії здійснюються в рамках систем, які займаються питаннями освіти, сім'ї, соціального забезпечення, охорони здоров'я, оподаткування, трудового ринку,

просторового планування, транспорту, боротьбою із злочинністю та громадською безпекою. Прийняті стратегії реалізуються на всіх рівнях як у рамках формальних державних секторів, так і через громадські рухи (Предварительный, 2011).

Заходи на місцевому рівні – це ключ до поліпшення соціальних детермінант здоров'я. Але вони часто обмежуються національними, глобальними економічними структурами і такими факторами, як сформований характер взаємовідносин різних органів влади, і тому є недовірними у більшості випадків.

Відповідно, необхідною умовою забезпечення достатнього рівня узгодженості, масштабності та інтенсивності дій, здатних вирівняти проблему соціального градієнта здоров'я, є узгоджений, багаторівневий підхід у процесі розробки, здійснення та оцінки політики у сфері охорони здоров'я з залученням усіх зацікавлених верств громади.

Недостатні можливості у рамках організацій і систем, що знижують ефективність прикладених зусиль, часто обумовлені такими чинниками: брак матеріальних ресурсів, що збільшується в періоди економічних спадів; відсутність відповідних повноважень; певний стиль стратегічного управління, що склався під впливом історичних і культурних особливостей тієї чи іншої країни.

Країни Європейського регіону суттєво відрізняються за характером і ступенем використання міжсекторальних механізмів для вирішення проблем охорони здоров'я у суспільстві. У більшості офіційних документів і стратегій з питань охорони здоров'я вказується на важливість роботи з іншими секторами, а в багатьох із них – на існування різного роду груп, комітетів з міжсекторального або спільного планування у галузі охорони здоров'я (Предварительный, 2011).

Ця варіабельність застосування та ефективності міжсекторальної взаємодії відображає дефіцит знань і людських ресурсів, а також фрагментацію інституціональних механізмів у охороні здоров'я, які мають вирішальне значення для ефективної організації профілактики захворюваності та надання медичної допомоги у суспільстві.

І хоча базова інфраструктура для надання послуг охорони здоров'я на національному, регіональному та місцевому рівнях існує в усіх країнах, відмінність полягає у розподілі відповідальності між рівнями даної інфраструктури.

Ключовими параметрами здійснення основних оперативних функцій охорони здоров'я для різних інституціональних моделей в масштабах Європейського регіону ВООЗ є оперативний облік потреб, запитів населення та реагування, результативність, ефективність, стійкість, інтеграція, фінансування.

Децентралізовані державні структури можуть оперативніше реагувати на очікування людей щодо політики у сфері охорони здоров'я, оскільки на місцевому рівні служби у більшості випадків краще інформовані про потреби населення.

Разом із тим, централізовані державні структури мають потенціал застосування стратегічного, загальнодержавного підходу й реагування на основні виклики, ризики у сфері охорони здоров'я. Для забезпечення стійкості необхідні довгострокове фінансування й підтримка організаційних структур сектору охорони здоров'я, що можливе лише за державної підтримки. Важливе значення має також діапазон організацій, що забезпечують виконання основних оперативних функцій охорони здоров'я, масштаб і характер їх внеску. Наприклад, це можуть бути неурядові організації, добровільні організації, асоціації охорони здоров'я громади та органи (центри) із розробки політики.

Сфера охорони здоров'я є областю і продуктом взаємодії суб'єктів (організацій та груп), які представляють різні рівні соціальної організації, займають певні позиції у соціальній структурі суспільства, керуються певними соціальними стратегіями, володіють неоднаковими ресурсами впливу на систему охорони здоров'я.

На стійкість інституціональних моделей у галузі охорони громадського здоров'я впливають також партнерства та коаліції у даній сфері, так як і узгодження організаційних стратегій.

Під «інституціональними моделями» у сфері охорони здоров'я розуміють організацію, фінансування, управління виконання основних оперативних функцій охорони здоров'я. Це поняття охоплює і державний, і приватний сектор, різні рівні управління та учасників як у рамках системи охорони здоров'я, так і поза нею (Предварительный, 2012).

Виділяють три ключові аспекти інституціональних моделей у секторі охорони здоров'я: характер організації послуг і заходів громадської охорони здоров'я, діючі механізми фінансування заходів охорони здоров'я і структури управління охороною здоров'я у суспільстві.

Тобто, оскільки середовище, що оточує людину, – це набір правил, норм, конвенцій і способів поведінки, які створюються нею і визначають структуру відношень між людьми, а переконання та інститути мають значення лише у якості безперервної реакції на різних рівнях невизначеності (Норт, 2010), то основне призначення інститутів та інституціональних моделей у сфері охорони здоров'я – це намагання структурувати навколишнє середовище для того, щоб зробити його більш передбачуваним у процесах забезпечення населення медичною допомогою.

Громадське здоров'я є особливою формою відтворення соціуму. Медико-соціальний статус індивідів і груп є фактором стратифікації громади.

Медико-соціальний статус – якісно визначена позиція індивідів і груп у системі нерівності, що обумовлена соціально суттєвими відмінностями у показниках їх здоров'я (Медик, 2012).

Здоров'я окремих соціальних груп і населення в конкретному суспільстві є важливим об'єктом суспільної думки, яка є передумовою цілепокладання у сфері соціальної політики. Соціальні практики у сфері охорони здоров'я визначаються культурним простором суспільства і, відповідно, здоров'я виступає як соціальний інститут.

Здоров'я як соціальний інститут суспільства включає сукупність формальних і неформальних практик у галузі охорони здоров'я населення, а також соціально-типових нормативних комплексів поведінки індивідів і груп у цій сфері.

Динаміка індивідуального, групового і суспільного здоров'я є обставиною, що детермінує зміст процесів соціалізації і соціально-культурної ідентифікації, а також певні конкретні соціальні статуси об'єктів.

Виходячи з концепції соціального інституту, ефективне управління системою охорони здоров'я досягається приведенням управлінської діяльності (її структури і способів прийняття рішень) у відповідність до завдань і суспільних функцій охорони здоров'я, а також комплексу його об'єктивних зв'язків з іншими підсистемами суспільства.

Соціальні потреби громадян у сфері охорони здоров'я потенційно є основою соціальної стратегії держави, яка, у свою чергу, трансформується в соціальні очікування й реалізується через соціальне замовлення і провідне замовлення суспільства щодо охорони здоров'я.

Соціальним очікуванням у сфері охорони здоров'я належить системоутворююча роль у взаємодіях і поведінці груп або організацій у сфері охорони здоров'я. Соціальні очікування є основою процесів інституціоналізації, а також механізмів соціальної діяльності. Зміст соціальних очікувань складає суб'єктивну основу мотивації та соціальної взаємодії суб'єктів у сфері охорони здоров'я. Соціальні очікування щодо здоров'я є передумовою відповідного соціального замовлення. У соціальному замовленні формулюється у прямій чи опосередкованій формі потреби груп або організацій щодо здоров'я (Медик, 2012).

Соціальні очікування можуть бути ідентифіковані опитуваннями суспільства; експертними оцінками щодо суттєвих напрямків і проблем розвитку охорони здоров'я – як вираження соціального замовлення. Не всі соціальні замовлення набувають статусу завдань у

сфері охорони здоров'я. Внутрішню структуру провідного замовлення визначає рівень розвитку системи охорони здоров'я.

Провідне замовлення, на виконання якого розробляється кожна чергова реформа охорони здоров'я, має певну циклічність і змінюється, як правило, один раз на 15–20 років.

Так, сьогодні у Сумській області розроблена й діє стратегія соціально-економічного розвитку на період до 2015 року «Нова Сумщина – 2015», де велике значення приділене реформуванню системи охорони здоров'я області з метою покращення якості та доступності медичних послуг на регіональному рівні (Стратегія, 2010).

Аналіз досвіду реформування медичної галузі у пілотних регіонах України виявив низьку обізнаність та відсутність розуміння громадою нових «правил гри» у медичній сфері, що й викликає стагнаційну ситуацію з перетвореннями. Для забезпечення розуміння «які мають бути дії» у тій чи іншій ситуації медичного обслуговування і «правильного» сприйняття процесів реформування необхідним є реалізація підготовчого (інформаційно-мотиваційного) етапу реформи, що буде ініціювати її ефективне й більш «гладке» проведення.

Аналіз досвіду здійснення реформ охорони здоров'я в різних країнах вказує на сім факторів, що відіграють центральну роль у здійсненні перетворень: політична воля і керівництво; часові рамки; фінансова підтримка; стратегічні союзи; управління процесом; підтримка громадськості; технічна інфраструктура і потенціал (Слабкий, 2012).

Окрім умов і характеру процесу реформ, ключовими визначальними факторами їх здійснення є чотири групи учасників даного перетворення: населення, медичні робітники, політичні діячі та чиновники, а також зацікавлені групи (Салтман, 2000).

Широка підтримка реформи може бути ефективним каталізатором змін, як і її відсутність може бути істотною перешкодою.

Оскільки в Україні прийняття рішень як на державному, так і місцевому рівнях знаходяться під впливом медичних працівників, на що вказують спеціалісти в галузі соціальної медицини та експерти з інших країн, то важливим позитивним фактором є наявність медичних працівників у прихильниках реформи охорони здоров'я, формування їх мотивації до перетворень (Слабкий, 2012).

МОЗ України розроблений План заходів щодо інформаційної підтримки реформування системи охорони здоров'я у рамках Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», який передбачає забезпечення широкого висвітлення у засобах масової інформації етапності, результатів та ризиків реформування охорони здоров'я,

зокрема, проведення прес-клубів, круглих столів, гарячих телефонних ліній із реформування, створення відповідних розділів на веб-сайтах обласних управлінь охорони здоров'я тощо (План, 2010). На сайті МОЗ України функціонує окремий розділ – «Реформа медичного обслуговування».

Але формальне декларування інформаційної підтримки реформування системи охорони здоров'я за останні два роки не призвело до зростання обізнаності громади у питаннях перетворень медичної сфери та спричинило неприйняття і навіть протидію реформі більшістю населення країни.

Так, про нерозуміння суті медичної реформи організаторами охорони здоров'я свідчать результати соціологічного опитування, проведеного в Сумському регіоні у 2012 р.: вплив реформи охорони здоров'я в Україні на якість медичної допомоги не змогли оцінити 50% опитаних, що свідчить або про низьку інформаційну обізнаність організаторів охорони здоров'я, або про неприйняття змін у системі медичного обслуговування в цілому (Сміянов, 2012). Таким чином, системна роз'яснювальна робота у громаді щодо процесів реформування, яка є фактором ефективного проведення реформи, має бути посилена.

Інформаційні заходи мають бути направлені на усвідомлення основного змісту реформи системи охорони здоров'я України, а саме:

- розмежування медичної допомоги за рівнями надання;

- покращення якості та доступності медичної допомоги;

- пріоритетний розвиток первинної медичної допомоги на засадах сімейної медицини та екстреної медичної допомоги (створення комплексної системи первинної медико-санітарної допомоги, орієнтованої на обслуговування на сімейному рівні, що підтримується гнучкою і чутливою лікарняною системою (стаціонар);

- підвищення ефективності управління шляхом упровадження системи мотивації для медичних працівників та покращення умов їх праці;

- створення умов для розширення самостійності постачальників медичних послуг – закладів охорони здоров'я.

Відповідно, інформаційна кампанія щодо підвищення обізнаності про реформування медичної галузі в Сумському регіоні із застосуванням механізмів оберненого зв'язку з громадою, на нашу думку, включає такі етапи:

Вивчення громадської та експертної думки щодо нагальних питань, які необхідно висвітлити для розуміння громадськістю процесів реформування галузі охорони здоров'я: а) основних факторів забезпечення якості медичного обслуговування; б) основних ефективних

каналів комунікацій у розрізі підвищення поінформованості громади (створення пакету анкет для опитування громади, інтерв'ю експертів, серія фокус-груп з тематики дослідження: якість і доступність медичних послуг (оцінка організаторами охорони здоров'я); задоволеність пацієнтів (оцінка представниками громади); мотивація медичного персоналу (оцінка лікарями та інтернами); опитування громади в основних районних центрах та у м. Суми.

Створення інформаційного середовища, сприятливого для прийняття реформи галузі, шляхом проведення інформаційної кампанії з питань реформування галузі охорони здоров'я з використанням широкого спектру каналів комунікації: виступи експертів охорони здоров'я з питань реформування медичної галузі у регіональних теле- та радіо- ефірах; прес-конференції з питань реформування медицини для місцевих мас-медіа тощо.

Розробка та апробація типового базового семінару з питань реформування галузі охорони здоров'я для медичних працівників та студентів Медичного інституту.

Аналіз досвіду реалізації підготовчого (інформаційно-мотиваційного) етапу реформування медичної галузі у пілотних регіонах та його корегування.

Напрацювання рекомендацій із удосконалення регіональної політики щодо реформування медичної сфери та підвищення якості медичного обслуговування.

Короткотривалими наслідками такої інформаційно-просвітницької кампанії щодо підвищення обізнаності населення та медичних працівників у процесах реформування галузі охорони здоров'я є:

визначення можливостей ефективного впливу на громадську думку щодо провадження реформи;

створення типового конспекту базового семінару, використання якого дозволяє підвищити поінформованість медичних працівників щодо змін у медичній сфері та сформувати мотивацію для їх адекватного прийняття;

підвищення обізнаності громадськості та медичних працівників щодо цілей та очікуваних результатів реформування медичної галузі в регіоні;

надання рекомендації для МОЗ України з удосконалення державної політики щодо реформування медичної сфери та підвищення якості медичного обслуговування.

Довготривалими наслідками інформаційної кампанії для підвищення обізнаності щодо реформування медичної галузі в Сумському регіоні є:

- покращення ефективності управлінських процесів реформування медичної сфери на регіональному рівні;
- напрацювання у створенні комунікаційної платформи процесу реформування галузі охорони здоров'я у Сумському регіоні на основі механізмів оберненого зв'язку з громадою;
- можливість використання іншими регіонами України напрацьованого досвіду з підвищення поінформованості громади та ефективності проведення реформування медичної галузі;
- зростання зацікавленості медичних фахівців у процесах реформування медичної галузі;
- впровадження сучасних нових підходів до організації медичного обслуговування на регіональному рівні для підвищення якості медичної допомоги.

Таким чином, для сприйняття процесів реформування охорони здоров'я населенням та медичними працівниками необхідним є детальне розроблення на регіональному рівні підготовчого (інформаційно-мотиваційного) етапу реформи, що буде ініціювати її ефективне проведення.

У цілому розвиток системи охорони здоров'я визначають: структури стратегічного управління і їх потенціал; процеси:

- а) міжсекторальне співробітництво;
- б) маломасштабні проекти та ініціативи;

3) інструменти. Існує 396 інструментів для охорони здоров'я і 300 інструментів для стратегічного керівництва. Юридично обов'язкові інструменти в основному зосереджені у сфері захисту здоров'я, укріплення здоров'я і стратегічного керівництва. Фактичних даних про ефективність цих інструментів сьогодні недостатньо. Проте оцінки таких втручань, як «best buys» («кращі покупки») ВООЗ для неінфекційних захворювань, є переконливим доказом того, що вони працюють. «Best buys» є набором інструментів і методів, які значно впливають на здоров'я людей, високорентабельні і реально відчутні. Наприклад, у сфері шкідливого споживання алкоголю втручання типу «краща покупка» включають підвищення оподаткування, обмежений доступ до роздрібного продажу алкоголю і заборона на рекламу алкоголю (Dias, 2012).

У середньому тільки 3% бюджетів сектору охорони здоров'я витрачається на профілактику, хоча збільшення подібних витрат є економічно ефективним способом покращення здоров'я. Так, профілактика, якщо вона здійснюється у формі впливу на фактори ризику, сприяє зниженню смертності від ішемічної хвороби серця на 50–74%, у той

час як медичні втручання знижують смертність від серцево-судинних захворювань на 23–47% (Ford, 2007).

Тому, також одним із механізмів впливу громади на розвиток сектору охорони здоров'я є формування соціальної норми у суспільстві: необхідності профілактики захворюваності шляхом ведення здорового способу життя. Таким чином буде створюватися соціальне замовлення на профілактичні програми як основи «здоров'я зберігаючого» суспільства.

9.2. Соціальна та економічна інфраструктура й громадська діяльність підприємства

Інфраструктура (від лат. *infra* – нижче, під, *structure* – будова, розміщення) – це сукупність структурних частин будь-якого об'єкта, які мають підпорядкований (допоміжний) характер і забезпечують необхідні умови для ефективного функціонування об'єкта в цілому.

В економічній літературі термін “інфраструктура” з'явився наприкінці 40-х рр. ХХ ст. для визначення сукупностей галузей і підгалузей національної економіки, а також виробництв і видів діяльності, що надають виробничі послуги матеріальному виробництву. Інфраструктура поділяється на дві групи: виробничу (економічну) і невиробничу (соціальну).

Виробнича (економічна) інфраструктура – мережа шосейних доріг, каналів, мостів, портів, аеродромів; всі види транспорту (автомобільний, залізничний, водний, авіаційний); всі види зв'язку, енергопостачання, об'єкти санітарно-технічного обслуговування.

Виробничій інфраструктурі властивий ряд особливостей:

- її продукція не має речової форми (різного виду послуги), а тому не здатна зберігатися і накопичуватися;
- ефект функціонування інфраструктури проявляється за її межами, тобто у галузях, що обслуговуються;
- рівень розвитку інфраструктури визначається потребами основного виробництва.

Невиробнича (соціальна) інфраструктура – сукупність об'єктів житлового та комунального господарства, підприємства побутового обслуговування, водопостачання, енергетичне господарство об'єктів соціального призначення, підприємства торгівлі, заклади освіти (загальної і професійної), охорони здоров'я, об'єкти рекреації. Галузі соціальної інфраструктури не виробляють продукції, але вони створюють сприятливі умови для її виробництва.

Список використаної літератури

1. Абрам'юк І. Врегулювання механізмів участі громадян в управлінні громадою / І. Абрам'юк, А. Ткачук. – К.: Легальний статус, 2011. – 64 с.
2. Адамик В. В. Оцінка ефективності та рівня інституційного забезпечення розвитку людського капіталу Львівського регіону / В. В. Адамик, І. О. Куревіна // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 2(3). – С. 79–86.
3. Адрианов А. В. Современные проблемы изучения морского биологического разнообразия / А. В. Адрианов // Биология моря. – 2004. – Т. 30, № 1. – С. 3–19.
4. Азарова Т. Ресурсный центр для НГО как катализатор межсекторного партнерства. / Т. Азарова, Л. Абрамов – Кировоград : ЦПТИ, 1999. – 52 с.
5. Айвазян С. А. Анализ качества и образа жизни населения. / С. А. Айвазян. – Центральный экономико-математический ин-т РАН. – М.: Наука, 2012. – 432 с.
6. Айвазян С. А. Интегральные индикаторы качества жизни населения: их построение и использование в социально-экономическом управлении и межрегиональных сопоставлениях / С. А. Айвазян. – М.: ЦЭМИ РАН, 2000. – 118 с.
7. Антіпова А. Для розвитку громади необхідні дві умови: сильний лідер і зацікавленість людей / А. Антіпова // Голос України, № 229, 29 листопада 2008. – С. 8.
8. Афанасьев В. Г. Научное управление обществом / В. Г. Афанасьев. – М.: Наука, 1973. – 412 с.
9. Бабенко И. Атлас гражданских инициатив в Украине / И. Бабенко, А. Комаровская, Б. Кузавинская, В. Солоницына. – Чернигов : ЦГТ «АХАЛАР», 2008. – 111 с.
10. Бабина О. Є. Потенціал як системна економічна категорія / О. Є. Бабина // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. – № 36. – С. 23–26.
11. Бакалова Л. Сталий розвиток міст: участь громадськості / Л. Бакалова // Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. – 2008. – №2. – С. 223–230.
12. Беззубко Л. В. Проблеми взаємодії місцевої влади та територіальної громади / Л. В. Беззубко, О. В. Скопеч, Г. Ю. Псарьов: монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Дорофійенка В. В. – Донецьк: Норд-комп'ютер, 2009. – 258 с.

13. Беззубко Л. В. Проблеми взаємодії органів місцевого самоврядування і громади / Л. В. Беззубко, О. В. Скопеч // Економіка будівництва і міського господарства: наук. журнал ДонНАБА. – 2009. Т. 5, – № 1. – С. 31–39.
14. Безпалько О. В., Благодійні інституції України: сучасний стан та перспективи розвитку / О. В. Безпалько, Ю. М. Галустян, А. В. Гулевська-Черниш та ін.; за заг. ред. А. В. Гулевської-Черниш. – К.: Книга плюс, 2008. – 120 с.
15. Безъязычный В. «Качество жизни» как учебная дисциплина по специальности «Управление качеством» / В. Безъязычный, Е. Шилков // Стандарты и качество. – 2004. – № 8 – С. 92–94.
16. Бейтс Г. У. Натуралист на реке Амазонке: рассказ о тропических картинах природы, о нравах животных, о жизни бразильцев и индейцев и о путевых приключениях автора во время его одиннадцатилетних странствий / Г. У. Гейтс. – М.: Географгиз, 1958. – 430 с.
17. Белоголовов В.Ф. Методическое пособие по общественному сопровождению проектов развития местных сообществ / В. Ф. Белоголовов. – [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу: http://ecodelo.org/2987-metodicheskoe_posobie_po_obshchestvennomu_soprovozhdeniyu_proektov_razvitiya_mestnykh_sobshche.
18. Бобух І. М. Оцінка національного багатства у контексті міжнародного досвіду / І. М. Бобух. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ep/2011_2/2_Vobuh.pdf.
19. Бойко О. П. Громадські слухання як складова механізму реалізації прав громадян через місцеві ініціативи / О. П. Бойко // Науковий вісник Академії муніципального управління. – Серія з «Управління». – Вип. 1(7). Державне управління та місцеве самоврядування / за заг. ред. В. К. Присяжнюка, В. Д. Бакуменка. – К.: ВПЦ АМУ, 2009. – 339 с. – С. 313–321.
20. Бойко-Бойчук Л. Залучення громадськості як публічна політика органів місцевого самоврядування (на прикладі діяльності органів самоорганізації населення) / Л. Бойко-Бойчук. – К.: Міленіум, 2005. – 108 с.
21. Большая Советская Энциклопедия [Текст]. В 30-ти томах / Под ред. А. М. Прохорова. – Изд. 3-е. – М.: «Сов. энциклопедия», 1969-1978. – Т.21. – 1971. – С. 693–694.
22. Бондарчук В. В. Розвиток громадянського суспільства: участь сільських НДО у процесі прийняття рішень / В. В. Бондарчук. – К.: ГО «Інститут сільського розвитку», 2008. – 40 с.
23. Бруно Ж. Новая парадигма инноваций в неурбанизированных регионах: обучение на основе опыта населения и населенных пунктов неурбанизированных регионов и совместно с ними / Ж. Бруно // Конференция ОЭСР (Красноярск, 3–5 октября 2012 г.)
24. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 08 липня 2010 р.– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2542-14>.
25. Вайнер В. Общественные инициативы в развитии сельских территорий. Рекомендации эксперта / В. Вайнер // Сообщества и Альянсы на муниципальном

- уровне. – 2011. – №2(18). – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.зелдом.рф/vlast_i_obshhestvo/obshhestvennye_iniciativy_v_razvitii_selskikh_territoriij_rekomendacii_jeksperta.
26. Вайсман З. Соціальна робота та роль соціально орієнтованих неурядових організацій: український та зарубіжний досвід / З. Вайсман, А. Бойко. – К.: 2004. – 40 с.
 27. Вайцзеккер Э. Фактор четыре. Затрат — половина, отдача — двойная. Новый доклад Римскому клубу / Э. Вайцзеккер, Э. Ловинс, Л. Ловинс. – М.: Academia, 2000. – 400 с.
 28. Васильева І. В. Проблеми реформування системи охорони здоров'я: деякі політико-економічні аспекти / І. В. Васильева, С. Д. Місержи // Держава і право. – 2010. – № 47. – С. 708-715.
 29. Василькова В. В. Порядок и хаос в развитии социальных систем: Синергетика и теория социальной самоорганизации / В. В. Василькова. – СПб.: Лань, 1999. – 520 с.
 30. Ваучер. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Ваучер>.
 31. Взаємодія органів місцевого самоврядування і громадськості: монографія / Л. В. Беззубко, А. В. Стойка, Д. В. Кольцова та ін. – Донецьк: Норд-комп'ютер, 2006. – 204 с.
 32. Від розвитку громад до європейського майбутнього.– Київ: КВУ, 2007. – 39 с.
 33. Від соціальних проєктів до місцевого соціального планування: досвід 10 пілотних міст України / Проєкт ЄС «Розбудова громадянського суспільства». – Донецьк : ТОВ «Цифрова типографія», 2007. – 156 с.
 34. Вінников О. Новий закон «Про громадські об'єднання» – що насправді змінюється для громадських організацій? [Електронний документ] / О. Вінников // Ініціативний центр сприяння активності та розвитку громадського почину “ЄДНАННЯ” . Офіційний сайт. 2013. – Режим доступу: <http://isar.net.ua/novij-zakon/novij-zakon-2>. – Заголовок з екрану.
 35. Вінников О. Практичний посібник зі створення і діяльності Фондів розвитку громад в Україні / О. Вінников. – К., 2006, – 86 с.
 36. Войнаренко М. Концепція кластерів – шлях до відродження виробництва на регіональному рівні / М. Войнаренко // Економіст. – 2000. – № 1. – С.29–33.
 37. Всесвітня декларація місцевого самоврядування // Місцеве та регіональне самоврядування України. – К., 1994. – Вип. 1–2. – С. 65–69.
 38. Газізова О. Прозора Україна. Методика впровадження завдань / О. Газізова, П. Фенрих // Щецин-Черкаси. – 2008. – 148 с.
 39. Галиуллин Д. Л. Социальное доверие и социальный капитал в региональной политике развития / Д.Л. Галиуллин // Вестник ТОГУ. – 2009. – № 2 (13). – С. 221–228.
 40. Галицкий А. Разумный Город. Использование глобальной конкурентоспособности города / А. Галицкий [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=33731&cat_id=33727

[https://www.ibm.com/ru/events/presentations/11kn/Galitsky_Smart%20City,%20%20Nov%2024%20\(plenary\).pdf](https://www.ibm.com/ru/events/presentations/11kn/Galitsky_Smart%20City,%20%20Nov%2024%20(plenary).pdf).

41. Генеза ринкової економіки: Терміни, поняття, персоналії / за наук. ред. Г. І. Башнянина і В. С. Іфтемічука. – 2-ге вид., випр. і допов. – Львів : Магнолія-2006, 2007. – 688 с.
42. География и мониторинг биоразнообразия // колл. авторов. – М.: Научный и научно-методический центр, 2002. – 432 с.
43. Гецько В. В. Місцеві фінанси : суть, структура і принципи формування ресурсів / В. В. Гецько // Фінанси України. – 1999. – № 5. – С. 103–129.
44. Говоруха В. В. Основи європейської та євроатлантичної інтеграції України: навчальний посібник / В. В. Говоруха, В. Г. Бульба, Ю. П. Сурмін та ін.; за заг. ред. академіка НАН України, д-ра техн. наук В. П. Горбуліна – К.: ДП «НВЦ «Євроатлантикінформ», 2006. – 416 с.
45. Гурьянова М. П. Сельская школа и социальная педагогика / М. П. Гурьянова. – Минск: Амалфея, 2000. – 448 с.
46. Даене К. Партнерство органів влади та недержавних організацій / К. Даене, Л. Гривнял, Л. Логінова, С. Іванкова. – К., 2004. – 76 с.
47. Декларация о принципах местного самоуправления в государствах-участниках Содружества : Межпарламентская ассамблея государств-участников Содружества Независимых Государств // Вестник Межпарламентской ассамблеи. – СПб., 1993. – № 1. – С. 160–164.
48. Дем'янчук О. І. Соціальний капітал як елемент сталого економічного розвитку суспільства / О. І. Дем'янчук // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. Економічна теорія. Вип. № 12. – Луцьк : РВВ «Вежа» ВДУ ім. Лесі Українки, 2007. – С. 25–28.
49. Демків О. Місцеві бюджеті США / О. Демків // Економіка України. – 1995. – № 6. – С. 81–84.
50. Децентралізація та ефективне місцеве самоврядування: навчальний посібник для посадовців місцевих та регіональних органів влади та фахівців з розвитку місцевого самоврядування / Київ: ПРООН/МПВСР, 2007. – 269 с.
51. Деякі питання щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: [Постанова Кабінету Міністрів України №1378 від 15 жовтня 2004 року] : [Електронний документ]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Заголовок з екрану.
52. Дорошенко Л. **Методологічні проблеми регулювання природоохоронної діяльності** / Л. Дорошенко, О. Тищенко // Економіка України. – 1994. – № 1. – С. 63–67.
53. Досвід Канади та країн ЄС у сфері політики з підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів : аналітичне дослідження / Бондарчук Валерій, Джордж Р. Алколей, Молдаван Любов та ін. [за ред. С. Курдицького]. – Канадське бюро міжнародної освіти (СБІЕ), Проект PRISM та Канадське агентство з міжнародного розвитку (CIDA). – Київ, вересень 2011. – 91 с.

54. Доуэл М. Ориентированная на решение задачи социальная работа / М. Доуэл, П. Марш. – Амстердам-Киев, 1997. – 135 с.
55. Драгач О. І. Еколого-економічні проблеми розвитку України та шляхи їх вирішення / О. І. Драгач // Економіка. Фінанси. Право. – 2005. – № 8. – С. 3–9.
56. Дуда А. Інформаційна відкритість органів місцевого самоврядування: посібник для муніципальних посадовців / А. Дуда, К. Рубановський, О. Федорович. – Івано-Франківськ: ГО «Агентство з розвитку приватної ініціативи», 2009 – 96 с.
57. Дуликов В. З. Социокультурная деятельность за границей: Учеб.пособие / В. З. Дуликов. – М.: МГУКИ, 2003. – 116 с.
58. Европейская хартия городов / Постоянная конф. местн. и регион. органов власти Европы (27 сес., Страсбург, 17–19 марта 1992 г.). – Страсбург, 1992. – 59 с.
59. Европейский план действий по укреплению потенциала и услуг общественного здравоохранения. – Мальта : ВОЗ, Европейское региональное бюро. – 2012. – 52 с.
60. Європейська соціальна хартія [Ратифікація від 14.09.2006] / Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 51.
61. Європейська хартія місцевого самоврядування: Муніципальні фінанси в країнах-членах Ради Європи / Асоціація міст України. – К.: 2000. – 64 с.
62. Європейська Хартія про місцеве самоврядування. – Страсбург: Рада Європи, відділ вид. і док., 1990. – Травень (Надруковано у Франції). – 10 с.
63. Єльчева Л. О. Посібник з розвитку громад: Практичний poradnik для небайдужих : навч. посібник / Л. О. Єльчева, І. М. Ібрагімова та ін. – К.: Вид-во «ЛАТ & К», 2007. – 458 с.
64. Жаліло Я. А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: монографія / Я. А. Жаліло. – К.: НІСД, 2009. – 336 с.
65. Жулавський А. Ю. Менеджмент громадських організацій: вибрані питання теорії та практики : навч. пос. / А. Ю. Жулавський, О. Г. Дегтяренко, Є. В. Кірсанова, О. В. Купенко, О. А. Лукянихіна, В. В. Мартинець. – Донецьк: ТОВ «Цифрова типографія», 2007. – 262 с.
66. Завгородня Т. Удосконалення інструментів економічного механізму охорони навколишнього природного середовища / Т. Завгородня // Економіка України. – 2000. – № 12. – С. 67–70.
67. Зайцев А. А. Стратегия развития малого города на основе его скрытых внутренних возможностей [Електронний ресурс] / А. А. Зайцев. – ГУ-ВШЭ, 2012. – Режим доступу: <http://nov.docdat.com/docs/index-8236.html>
68. Закон «Про органи самоорганізації населення» від 11.06.2001 р., №2625-III // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2001, № 48, ст. 254.
69. Закон України «Про доступ до публічної інформації» // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 32, ст. 314.
70. Звіт по процесу формування соціальної політики в м. Острозі Рівненської області / Лист Острозької міської ради № 3134/01-18 від 12 грудня 2006 р.
71. Земельний кодекс України, прийнятий Законом від 25.10.2001 р. № 2768-III [Елек-

- тронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
72. Зінченко А. Г. Корпоративна соціальна відповідальність: стан та перспективи розвитку / А. Г. Зінченко, М. А. Саприкіна. – К.: Вид-во «Фарбований лист». – 2010. – 56 с.
 73. Значение слова Ваучер орфографическое, лексическое прямое и переносное значения и толкования (понятие) слова из словаря Бизнес [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.deport.ru/slovar/biz/v/vaucher.html>словарь<http://lib.deport.ru/slovar/biz/v/vaucher.html>.
 74. Индикаторы конкурентоспособности и качества жизни: инструмент оценки и результативности госполитики. – М.: ТЕИС, 2004. – 37 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.icss.ac.ru/userfiles/file/public_pdf79.pdf.
 75. Инновационная политика будущего: политика ЕС в области инновационного развития должна поддерживать экономический рост [Електронний ресурс] // Ernst & Young. – Исследования и аналитика. – 2011. – Режим доступу: [http://www.eu.com/Publication/vwLUAssets/Governments-and-innovation-report-RU/\\$FILE/Governments-and-innovation-report-RU.pdf](http://www.eu.com/Publication/vwLUAssets/Governments-and-innovation-report-RU/$FILE/Governments-and-innovation-report-RU.pdf).
 76. Карий О. І. Стратегічне планування розвитку міста / О. І. Карий. – Львів : ЗУКЦ, 2007. – 317 с.
 77. Карпенко В. Впровадження концепції демократичного врядування на рівні сільських територіальних громад: модель фонду розвитку громади / В.Карпенко // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. ОРІДУ при Президентові України. – Одеса : ОРІДУ НАДУ при Президентові України. – 2009. – Вип. 1(35). – С. 149–153.
 78. Карпенко О. В. Державне управління сучасною системою освітніх послуг у Чеській Республіці / О. В. Карпенко, А. В. Січкач, В. Ю. Ткаченко // Педагогіка і психологія. – 2012. – № 1. – С. 89–94.
 79. Климова Н. Статистичний зріз сучасного стану фондів громад України / Н. Климова // Вісник Фондів Громад. – 2010 р. – № 2.
 80. Ковалевская Ю. Соскочить с иглы: как маленькому городу избавиться от большой зависимости [Електронний ресурс] / Ю. Ковалевская // Галицкие контракты. – 27.02.2013. – Режим доступу: <http://kontrakty.ua/article/58991>
 81. Колесникова Н. А. Финансовый и имущественный потенциал региона : опыт регионального менеджмента / Н. А. Колесникова. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 240 с.
 82. Колодій А. Сутність громадянського суспільства і його механізми впливу на політику / А. Колодій // Доповідь на заключній регіональній конференції проекту «Чемпіони громадянського суспільства». – Львів : 8 лютого 2003, с.
 83. Комиссия по социальным детерминантам здоровья. Ликвидировать разрыв в течение жизни одного поколения. Соблюдение принципа справедливости в здравоохранении путем воздействия на социальные детерминанты здоровья. –

- Женева: ВОЗ. – 2008. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.who.int/publications/list/WHO_IER_CSDH_o8_1/ru/index.html.
84. Конституція України від 28 червня 1996 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
85. Конституція України, прийнята Законом від 28.06.1996 р № 254к/96-ВР [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/page>.
86. Костюк Ю. Особливості організації молочарських кооперативів / Ю. Костюк, О. Маслак // *Agroexpert*. – 2010. – № 07 (24). – С. 70–73.
87. Котлер Ф. Маркетинг мест. Привлечение инвестиций, предприятий, жителей и туристов в города, коммуны, регионы и страны Европы / Ф. Котлер, К. Асплунд, И. Рейн, Д. Хайдер. – СПб., Стокгольмская школа экономики в Санкт-Петербурге, 2005. – 376 с.
88. Коулман Дж. Капитал социальный и человеческий / Дж. Коулман // *Общественные науки и современность*. – 2001. – № 3. – С. 121–139.
89. Кошовий Р. Місцеве самоврядування в Україні – чи є світло в кінці тунелю? / Р. Кошовий // *Наша громада*. – 2007. – №1 (13). – С. 13–15.
90. Кравченко В. І. Фінанси місцевих органів влади України. Основи теорії та практики / В. І. Кравченко ; НДФІ при М-ві фінансів України. – К., 1997. – 278 с.
91. Кравченко В. І. Фінансові проблеми місцевих органів влади в Україні / В. І. Кравченко // *Фінанси України*. – 1995. – № 1. – С. 61–63.
92. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України : навч. посіб. / В. І. Кравченко. – К.: Т-во «Знання», 1999. – 487 с.
93. Краплич Р. Р. Соціальні проблеми вирішуємо разом (16 дій місцевої активності) / Р. Р. Краплич // *Фундація імені князів-благодійників Острозьких*. – Рівне: ПП Нестеров, 2006. – 72 с.
94. Краплич Р. Р. Місцева влада та соціальні проекти недержавних некомерційних організацій / Р. Р. Краплич. – Рівне, 2002. – 88 с.
95. Краплич Р. Р. Соціальні проблеми вирішуємо разом (16 дій місцевої активності) / Р. Р. Краплич // *Фундація імені князів-благодійників Острозьких*. – Рівне: ПП Нестеров, 2006. – 72 с.
96. Крок у суспільство. Миська програма Кузнецовської міської ради / Додаток №13 до рішення сесії Кузнецовської міської ради № 120 від 29 грудня 2006 р.
97. Кроль М. Развитие местных сообществ как основа улучшения качества жизни людей [Електронний ресурс] / М. Кроль // *Аналитика*. – Лаборатория социальных инноваций. – 2011. – Режим доступу: <http://www.cloudwatcher.ru/analytics/3/view/13/>
98. Кулоткин Ю. Социокультурная среда / Ю. Кулоткин, С. Тарасов. – Спб.: Питерс, 2004. – 387 с.
99. Ладика В. І. Практика створення та функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів / [В. І. Ладика, О. П. Славкова, О. М. Маслак та ін.];

- за ред. проф. В. І. Ладики. – Суми : СНАУ, 2013. – 55 с.
100. Лазоренко О. В. Теорія політології / О. В. Лазоренко, О. О. Лазоренко. – К.: Вища школа, 1996. – 179 с.
 101. Лебедева Н. В. Биоразнообразие и методы его оценки / Н. В. Лебедева, Н. Н. Дроздов, Д. А. Кривоуцкий. – М.: МГУ, 1999. – 94 с.
 102. Лесечко М. Значення соціального капіталу в організації місцевого самоврядування / М. Лесечко, О. Сидорчук // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2008. – № 2(12). – С. 58–63.
 103. Лесечко М. Д. Основи системного підходу: теорія, методологія, практика : навчальний посібник / М. Д. Лесечко. – Львів: ЛРІДУ УАДУ, 2002. – 300 с.
 104. Лесюк В. Міжсекторальний діалог «ЗМІ – влада – громадськість»: практичний досвід : посібник для зацікавлених у впровадженні осіб та організацій / упорядники : В. Лесюк, С. Пінчук, О. Шумельда / Проект «Сприяння Європейським стандартам в українському медійному середовищі». – Київ: К.І.С., 2010. – 96 с.
 105. Маслак О. М. Обслуговуюча кооперація: примхи можновладців чи життєва необхідність? / О. М. Маслак // Agroexpert. – 2009. – № 10 (15). – С. 74–76.
 106. Маслак О. М. Становлення сільськогосподарської обслуговуючої кооперації / О. М. Маслак // Вісник Сумського НАУ. Серія: Фінанси і кредит. – 2009. – № 2. – С. 350–353.
 107. Маслак О. М. Чим зайнятися на селі? / О. М. Маслак // Пропозиція. – 2010. – № 06 (180). – С. 30–33.
 108. Матвієнко А. Розумна регіональна політика та місцеве самоврядування – запорука гідного майбутнього / А. Матвієнко // Голос України. – 2003. – 15 квітня. – № 072. – С. 10.
 109. Матеріали вікіпедії: uk.wikipedia.org.
 110. Мацкул Н. Від розвитку соціальної активності до утворення соціально активної школи / Н. Мацкул // Науково-практична конференція «Громадянське суспільство: досвід та філософія розвитку в сучасній Україні» / Тези доповідей. – Львів: 2002.
 111. Медик В. А. Общественное здоровье и здравоохранение: медико-социологический анализ / В. А. Медик, А. М. Осипов. – М.: РИОР; ИНФРА-М, 2012. – 358 с.
 112. Мельникова В. І. Національна економіка: навч. посібник / В. І. Мельникова, О. П. Мельников, Т. В. Сідлярук, І. Ю. Тур та ін. – К.: Центр навчальної літератури, 2011. – 248 с.
 113. Мертон Р. Социальная теория и социальная структура / Р. Мертон. – М.: АСТ МОСКВА: ХРАНИТЕЛЬ, 2006. – 873 с.
 114. Методика вимірювання регіонального людського розвитку – Київ, 2012. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.idss.org.ua/index.html> http://www.idss.org.ua/arhiv/Methodika_RLR.zip
 115. Михненко А. М. Управління суспільним розвитком: словник-довідник / за заг. ред. А. М. Михненка, В. Д. Бакуменка; укладачі: В. Д. Бакуменко, С. О. Борисевич, О. А. Бутрін та ін. – К.: Вид-во НАДУ, 2006. – 210 с.

116. Місцевий економічний розвиток: моделі для успіху. Бібліотека державного службовця / А. Вітер, Г. Дацків, М. Дацишин та ін. – К., 2003. – 40 с.
117. Місцевий розвиток, орієнтований на громаду [Електронний документ] / Сайт проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду – I». 2007–2012. – Режим доступу : <http://cba.org.ua/one/>. Заголовок з екрану.
118. Місцевий розвиток, орієнтований на громаду [Електронний документ] / Сайт проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду – II». 2011–2013. – Режим доступу: <http://cba.org.ua/ua/about/about-cba> Заголовок з екрану.
119. Місцеві фінанси : підручник / За ред. О. П. Кириленко. – К.: Знання, 2006. – 677 с.
120. Миський бюджет м. Суми на 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.meria.sumy.ua/index.php?docid=27710><http://www.univer.omsk.su>. – Назва з екрану.
121. Миський бюджет м. Суми на 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.meria.sumy.ua/engine/download.php?id=10515>. – Назва з екрану.
122. Моисеев Н. Н. Универсум. Информация. Общество / Н. Н. Моисеев. – М.: Устойчивый мир, 2001. – 312 с.
123. Національна економіка : навч. посібник / А. Ф. Мельник [та ін.]; за ред. А. Ф. Мельник ; М-во освіти і науки України. – К. : Знання, 2011. – 463 с.
124. Національна економіка : навч. посібник / В. Ф. Савченко [та ін.]; за ред. В. Ф. Савченко. – К. : Знання, 2011. – 309 с.
125. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку і «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 28.02.2013 р. № 336/22868 [Електронний ресурс] // Веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
126. Никонова, Я. И. Теоретико-методологические основы устойчивого инновационного развития малых городов / Я.И. Никонова // Россия: тенденции и перспективы развития. – Вып. 6, Часть 2. редкол.: Пивоваров Ю.С. и др. – М.: ИНИОН РАН. – 2011. – С. 499–504.
127. Норт Д. Понимание процесса экономических изменений / Д. Норт; [пер. с англ. К. Мартынова, Н. Эдельмана]. – М.: Изд. дом Гос. ун-та – Высшей школы экономики, 2010. – 256 с.
128. Оніщук Микола: «За часи незалежності було проведено лише 150 місцевих референдумів, це дуже мало» [Електронний ресурс] // Інформаційний портал Galinfo, 21 квітня 2011. – Режим доступу: <http://galinfo.com.ua/news/86652.html>. – Заголовок з екрану.
129. Осташевський М. Л. Піввікова епоха «Сумихімпрому»: історико-публіцистичний нарис / М.Л. Осташевский. – 2004. – 76 с.
130. Официальный сайт Журнала «Гвардия». Рейтинг социально ответственных компаний – 2009, 2010, 2011, 2012, 2013 [Электронный ресурс] / ИД «Галицкие контракты». – Режим доступа: <http://kontrakty.ua>.

131. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
132. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
133. Гундарев И. А. Оценивать ли жизнь по показателям?: официальный сайт газеты «Дуэль» // И. А. Гундарев, В. Н. Крутько, Д. С. Львов и др. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.duel.ru>.
134. Оцінка впливу підходу до місцевого розвитку за участі громад, реалізованого в Україні у проектах ПРООН, що фінансувалися Європейським Союзом та іншими донорами // Результати соціологічного дослідження [Електронний ресурс] / В. Паніотто, Д. Хуткий, А. Грушецький. – Режим доступу: http://cba.org.ua/one/images/stories/documents/CBA_publications/CBA_LQ.pdf.
135. Парсонс Т. Современное состояние и перспективы систематической теории в социологии. / Т. Парсонс // Структурно-функциональный анализ в современной социологии : Информационный бюллетень. – М.: АСА, 1968 . – С 64–78.
136. Пасхавер О. Й. Завершальний етап приватизації в Україні / О. Й. Пасхавер, Л. Т. Верховодова, Т. Є. Воронкова, Н. В. Терещенко. – К.: Міленіум, 2003. – 78 с.
137. Патнем Р. Гра в кеглі наодинці: занепад соціального капіталу Америки [Електронний ресурс] / Р. Патнам // Незалежний культурологічний часопис «Ї». – 2001. – № 21. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n21texts/putnem.htm>. – Заголовок з екрану.
138. Пегов А. С. Экологические фонды и механизмы финансирования в Польше // Экономика природопользования. – 1998. – № 2. – С. 76–87.
139. Перші Всеукраїнські громадські слухання «Становлення та розвиток сільськогосподарської обслуговуючої кооперації в Україні» // Економіка АПК. – 2010. – №12. – С. 159–160.
140. Петрушенко М. М. Взаємозв'язок соціального і природного капіталу в контексті дослідження еколого-економічних конфліктів / М. М. Петрушенко // Вісник СумДУ. «Серія Економіка». – 2012. – С. 21–27.
141. Писаренко В. В. Маркетинг овочевої продукції (методичні та практичні аспекти) : [монографія] / В. В. Писаренко. – Полтава : ФОП Говоров С. В., 2008. – 304 с.
142. Підтримка громадянського суспільства в Україні: різні перспективи [Електронний ресурс]. Бекешкіна І., Каса Е., Кажмиркевич П. – Інститут публічних справ, Фонд “Демократичні ініціативи” ім. І. Кучеріва. – Режим доступу: http://dif.org.ua/modules/pages/files/1342099990_1842.pdf.
143. Пінчук С. А. Безпосередня участь громадян у місцевому самоврядуванні: вітчизняна практика і перспективи : монографія / С. А. Пінчук. – Острого : ІГСУ, Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. – 176 с. – (Серія «Громадянське суспільство», випуск 2). – С. 40.
144. План заходів щодо інформаційної підтримки реформування охорони здоров'я у рамках Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство,

- конкурентоспроможна економіка, ефективна влада» / Реформа медичного обслуговування. Інформаційний супровід реформ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/hsr_infsr.
145. Податковий кодекс України: Кодекс України від 2 грудня 2010 р. / Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 13–14, № 15–16, № 17. — С. 112.
146. Портер М. Конкуренция: учебное пособие / М. Портер. — М.: Вильямс, 2001. — 495 с.
147. Посібник з упровадження Проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» / Київ : ПРООН, 2008. — 155 с.
148. Постанова Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики», № 996 від 3 листопада 2010 року.
149. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку сприяння проведення громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади», № 976 від 5 листопада 2008 р.
150. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2010 року № 1090 «Про затвердження Державної цільової програми підтримки соціально-економічного розвитку малих міст на 2011–2015 роки» // Офіційний Вісник України. — 2010. — №92 від 10.12.2010. — С. 326.
151. Прайс В. Людська поведінка: фактор у прикладній економіці / В. Прайс // Перспективні дослідження. — 1999. — №2. — С. 3–16.
152. Предварительный второй доклад о социальных детерминантах и различиях в состоянии здоровья населения. — Баку: ВОЗ, Европейское региональное бюро, 2011. — 94 с.
153. Предварительный обзор институциональных моделей выполнения основных оперативных функций общественного здравоохранения в Европе. — Копенгаген: ВОЗ, Европейское региональное бюро, 2012. — 45 с.
154. Присяжнюк М. Кооперативи дадуть змогу виробникам сільськогосподарської продукції стати конкурентоздатними / М. Присяжнюк // Урядовий портал. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245979113&cat_id=244277212
155. Прієшкіна О. В. Місцеве самоврядування в Україні: правове регулювання безпосередньої демократії : навч. посібник / О. В. Прієшкіна. — К.: Кондор. — 2008. — 336 с.
156. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. — К.: НІСД, 2012. — 256 с.
157. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України [Текст]. — К.: НІСД, 2013. — 576 с.
158. Про всеукраїнський референдум: [Закон України від 6 листопада 2012 року]: Електронний документ//Законодавство України. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
159. Про всеукраїнський та місцеві референдуми: [Закон України від 3 липня 1991 року] // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1991. — № 33. — С. 443.

160. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії [Текст]: закон України від 05 жовтня 2000 р., № 2017-III / Офіційний вісник України. – 2000. – № 44. – 17 листопада.
161. Про затвердження Концепції реформування системи соціальних послуг: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2007 р. № 178-р / Офіційний вісник України. – 2007. – № 28. – 27 квітня.
162. Про затвердження Положення про загальні збори громадян за місцем проживання в Україні: Постанова Верховної Ради України від 17 грудня 1993 року // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 6. – С. 30.
163. Про Концепцію державної регіональної політики: Указ Президента України від 25 травня 2001 р. № 341/2001 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 22. – С. 20. – ст. 983. – код акта 18982/200.
164. Про кооперацію: Закон України від 10 липня 2003 р. № 1087-IV (зі змінами). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>.
165. Про місцеве самоврядування : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show /280/97-вр>.
166. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 02.05.1997 р., № 280/97 (зі змінами, внесеними згідно із Законом № 163-XIV від 06.10.1998 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – С. 170.
167. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17 липня 1997 р. № 469/97-ВР (із змінами). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>.
168. Про соціальний діалог в Україні: [Закон від 23.12.2010 № 2862-VI] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – № 28. – С. 255.
169. Про соціальні послуги : [Закон України від 19 червня 2003 р. № 966-IV] // Офіційний вісник України. – 2003. – № 29. – 1 серпня.
170. Проект «Территория будущего» [Електронний ресурс]. – Херсонская ОГА. – 2013. – Режим доступу: <http://www.oda.kherson.ua/proekt-territoriya-budushhego/proekt-territoriya-budushhego>.
171. Проект Закону України «Про форми залучення населення до здійснення місцевого самоврядування» // Залучення громадськості як публічна політика органів місцевого самоврядування (на прикладі діяльності органів самоорганізації населення). – К.: Міленіум, 2005. – С. 76–92.
172. Пчелинцев О. С. Стратегия реформы и вопросы финансирования городского развития / О. С. Пчелинцев // Финансы. – 1996. – С. 12–15.
173. Радченко О. В. Філософія партнерського діалогу влади з народом як механізм імплементації демократичної політичної культури [Електронний ресурс] / О. В. Радченко // Державне управління: теорія та практика. – 2009. – № 1. – Режим доступу до журналу: http://www.academy.gov.ua/ej/ej9/doc_pdf/Radchenko_OV.pdf. – Заголовок з екрану.

174. Регіональні ландшафтні парки Рівненської області / Ю. М. Грищенко, А. Ю. Якимчук, М. С. Яковишина та ін. // Екологічний вісник. 2003. – № 9–10. – С. 26–30.
175. Репіна І. М. Діалектичні протиріччя трансформації ресурсів в акти підприємства / І. М. Репіна // Економічний часопис – XXI. – 2012. – № 11–12(1). – С. 34–36.
176. Руденко О. М. Комунікативний процес у місцевому самоврядуванні : Навчальний посібник / О. М. Руденко, Л. М. Усаченко, С. В. Штурхецький. – К.: ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2013. – 122 с. – С. 69.
177. Саблук П. Т. Державна цільова програма сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року / П. Т. Саблук, В. Я. Месель-Веселяк, М. Я. Дем'яненко та ін. // Економіка АПК. – 2010. – № 7. – С. 3–15.
178. Савко Ю. Громадянське суспільство, соціальний капітал і політична участь / Ю. Савко // Вісник Львівського університету. Серія: філософські науки. – Вип. 4. – 2002. – Електронний ресурс]. – Режим доступу: [franko/lviv.ua/facultu/Phil/Visnyk4politologija](http://franko.lviv.ua/facultu/Phil/Visnyk4politologija).
179. Сажин Д. Государственная поддержка развития промышленности и технологий в США / Д. Сажин // МЭ и МО. – 1999. – № 12. – С. 58–61.
180. Саймон Г. Скрытые чемпионы. Уроки 500 лучших в мире неизвестных компаний / Г. Саймон. М. : Дело, 2005. – 288 с.
181. Салтман Р. Б. Реформы здравоохранения в Европе: анализ современных стратегий / Р.Б. Салтман, Дж. Фигейрас. – М.: Гэотар Медицина, 2000. – 432 с.
182. Сила громади: досвід вирішення місцевих проблем / Рівне : РОГО КВУ, 2007. – 20 с.
183. Сілін Р. Наука, бізнес, влада: перспективи співробітництва / Р. Сілін // Економіст. – 2000. – №1. – С. 36–38.
184. Сільське господарство України 2011 : статистичний збірник / За ред. Н. С. Власенко. – К. : Державна служба статистики України, 2012. – 386 с.
185. Сільське господарство України 2012 : статистичний збірник / За ред. Н. С. Власенко. – К. : Державна служба статистики України, 2013. – 402 с.
186. Сільськогосподарські кооперативи. Кооперування та агропромислова інтеграція фермерського виробництва. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agro.ua.net/economics/documents/category-97/doc-116>.
187. Скіпальський Андрій Фонди розвитку громад: філантропія для всіх. Наші ідеї — ваші гроші / А. Скіпальський // Інформ.-аналіт. газета «Дзеркало тижня», 1–7 липня 2006. – № 25 (604).
188. Слабкий Г. А. К вопросу о реформировании системы здравоохранения: международный опыт / Г. А. Слабкий, Г. Я. Пархоменко // Український медичний часопис. – 2012. – № 3. – С. 26–29.
189. Смирницкий Е. Экономические показатели промышленности: справочник / Е. Смирницкий – М.: Экономика, 1974. – 381 с.
190. Сміянов В. А. Оцінка якості медичної допомоги населенню Сумської області / В. А. Сміянов, А. М. Костенко // Україна. Здоров'я нації. – 2012. – № 2-3. – С. 218–220.

191. Соколов Н. О. Экономика и управление социальной сферой в регионе / Н. О. Соколов. – Сумы: Издательство «Слобожанщина», 2001. – 240 с.
192. Соколов, В. И. Канада: на путях построения инновационного общества / В. И. Соколов // США. Канада: экономика-политика-культура: Научный и общественно-политический журнал. – 2005. – №6. – С. 23–36.
193. Сороковський В. Є. Децентралізація в дії: підвищення спроможності громад у наданні послуг: методичний посібник [розроблено в рамках Швейцарсько-українського проекту «Підтримка децентралізації в Україні» DESPRO] / В. Є. Сороковський. – К.: ТОВ РПЦ «Золоті Ворота». – 2009. – 115 с.
194. Соф'янець Н. Фонди розвитку громад: українські перспективи / Н. Соф'янець, О. Вінников // **Інформ.-аналіт. журн. «Вісник»/ засн. Регіональний фонд громадських ініціатив**; голов ред. І.Ващук. – вересень, 2004 р.
195. Социально-экономические модели в современном мире и путь России [Текст]. В 2 кн. / Междунар. ассоциация акад. наук, РАН. Под общ. ред. К. И. Микульского. Книга 2. Социально-экономические модели М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2005. – 91 с.
196. Соціальне замовлення в Україні: досвід 10 років впровадження / Збірник аналітичних та нормативно-методичних матеріалів / за редакцією В. І. Брудного, А. С. Крупника. – Одеса: ЄвроДрук, 2011. – 156 с.
197. Соціальні послуги: 85 запитань та відповідей / Проект ТАСІС «Посилення регіональних соціальних служб в Україні». – К, 2006. – 72 с.
198. Соціально відповідальний бізнес – шлях до громадянського суспільства: досвід Волині / Упорядник М. І. Іванюк та ін. – Луцьк : Асоціація захисту прав молоді Волині. – 2005. – 140 с.
199. Сталій розвиток в управлінні еколого-економічними системами / С. Дорогунцов, А. Федорищева, О. Ральчук // **Економіка України**. – 2001. – № 1. – С. 74–83.
200. Сталій розвиток міст за участю громад: уроки з досвіду впровадження «Муніципальної програми врядування та сталого розвитку». – Київ: ПРООН/МПВСР, 2008. – 48 с.
201. Сталій розвиток територіальної громади: управлінський аспект: монографія / за ред. Ю.О. Куца, В. В. Мамонової. – Х.: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2008. – 335 с.
202. Стратегическое управление: регион, город, предприятие / под ред. Д. С. Львова, А. Г. Гранберга, А. П. Егоршина; отд-ние обществ. наук Рос. акад. наук, Нижегород. ин-т менеджмента и бизнеса. – М.: Экономика, 2004. – 605 с.
203. Стратегія розвитку Сумської області на період до 2015 року «Нова Сумщина – 2015». – Суми, 2010. – 119 с.
204. Сухарев О.С. Уровень и качество жизни населения как критерии измерения результатов экономического развития// **Экономический анализ: теория и практика**. – 2012. – №47(302). – С. 2-10.
205. Сыров А. Н. Оценка экономического потенциала территории / А. Н. Сыров // **Вестник Волгоградского государственного университета**. – 2008. – № 2 (13). – С. 98–102.

206. Таллиннская хартия: Системы здравоохранения для здоровья и благосостояния / Европейская министерская конференция ВОЗ по системам здравоохранения: «Системы здравоохранения–Здоровье–Благосостояние». – Таллинн, Эстония, 25–27 июня 2008 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.euro.who.int/document/E91438R.pdf.
207. Тарасенко А. В. Диалоговая модель принятия управленческих решений руководителем: / дис. канд. психол. наук : 19.00.13 А. В.Тарасенко. – Москва, 2003. – 162 с.
208. Тарасов Л. В. Соціально-культурна анімація: принципи, завдання, зміст / Л. В.Тарасов //Вісник психосоціальної і корекційно-реабілітаційної роботи. – 2003. – №2. – С. 59–66
209. Тарнаруцький А. Впровадження практики суспільних договорів (компактів) / А. Тарнаруцький. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://crps.sumynews.com/policy-development/implementing-practice-social-contract/item/6-vprovadzheniya-praktyky-suspilnykh-dogovoriv-kompaktiv.html>.
210. Телетов О. С. Соціальна відповідальність підприємств в умовах переходу до сталого економічного розвитку / О. С. Телетов, Н. Є. Летуновська, М. В. Провозін / Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Балацького О. Ф.: у 4 т. / за заг. ред. О. В. Прокопенко. – Суми : Сумський державний університет, 2013. – Т. 1. – С. 259–261.
211. Ткачук А. Ф. Місцеве самоврядування в Україні. Загальні збори громадян. Місцеві ініціативи. Громадські слухання: зб. типових місц. нормат. актів / А. Ткачук, В. Кампо, В. Прошко та ін. – К.: Ін-т громадян. сусп-ва, 2001. – 44 с.
212. Унікальний болотний масив Переброди на Ровенщині / Т. Л. Андрієко, Л. С. Балашов, О. І. Прядко // Укр. ботан. журн. – 1976. – Т. 33. – № 5. – С. 532–536.
213. Участие общественности [Електронний ресурс]. – CoastLearn. – 2012. – Режим доступу: <http://www.biodiversity.ru/coastlearn/pp-rus/index.html>
214. Участие общественности в управлении окружающей средой: Форум НПО по АБР. Второе изд. – Б. : Ноябрь. – 2011. – 96 с.
215. Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні : навч. посіб. – К. : Ленвіт, 2012. – 64 с.
216. Фонд імені Стефана Баторія [Електронний документ] :/ Офіційний сайт. Режим доступу: <http://www.batory.org.pl/russian/about.utf8.htm> . – заголовок з екрану.
217. Фонд громади: нові можливості для бізнесу. Брошура для компаній та приватних підприємців / Автори: О. Вінніков, А. Гулевська-Черниш, Д. Непочатова, Л. Паливода, В. Шейгус; за заг. ред. Л. Паливоди – К.: Книга плюс, 2010. – 24 с.
218. Фонди громад [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ufb.org.ua/sector-blagodijnosti/blagodijnist-v-gromadi/instrumenti-blagodijnosti-u-gromadi/fondi-gromad.htm>. – Назва з екрану.
219. Фонды местных сообществ: Эффективная благотворительность. Опыт развития фондов местных сообществ в России // Под ред. О. В. Сестренского (Автори:

- В. Ю. Самородов, С. Б. Никифорова, Ю. Ю. Ходорова). – М.: Российское представительство Charities Aid Foundation, 2005. – 140 с.
220. *Форми та методи залучення громадськості: навч. посібник* / Інститут громадянського суспільства / за заг. ред. В. Артеменка. – К., – ІКЦ «Леста», – 2007. – 248 с.
221. *Форрестер Дж. Динамика развития города* / Дж. Форрестер. – М. : Прогресс, 1974. – 286 с.
222. *Фукуяма Ф. Що таке соціальний капітал?* / Ф.Фукуяма // Газета «День», гол. ред. Івшина Лариса. – №177. – 2006. – 17 жовтня. – С. 4.
223. *Хемилтон, А. Инновационная и корпоративная реструктуризация в мировой экономике* / А. Хемилтон // *Проблемы теории и практики управления.* – 2000. – № 6. – С. 37.
224. *Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16 січня 2003 р. / Відомості Верховної Ради України.* – 2003. – № 40–44. – С. 356.
225. *Цимбал В. О. Тенденції розвитку світового кооперативного руху* / В. О. Цимбал // *Економіка АПК.* – 2010. – № 12. – С. 140–146.
226. *Цоклан В. Система джерел конституційного права в контексті розвитку вітчизняного конституціоналізму: конституціоналізму: тенденції та перспективи* / В. І. Цоклан // *Публічне право.* – 2011. – № 3. – С. 20–26. – С. 24.
227. *Цоклан В. І. Система сучасних джерел конституційного права України: проблеми теорії та практики: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.02* / В. І. Цоклан; Інститут законодавства Верховної Ради України. – К., 2008. – 21 с.
228. *Чала Н. Д. Вплив соціального капіталу на економічний розвиток країни* / Н. Д. Чала // *Науковий вісник Академії муніципального управління: зб. наук. праць* / за заг. ред. В. К. Присяжнюка, В. Д. Бакуменка. – К, 2010. – № 2. – 440 с. – С.163–169.
229. *Чернавский Д. С. Синергетика и информация: Динамическая теория информации* / Д. С. Чернавский. – М. : УРСС, 2004. – 436 с.
230. *Черненко Н. М. Підготовка майбутніх менеджерів до діалогової комунікації в системі післядипломної освіти: дис. ... канд. педагогічних наук* / Н. М. Черненко. – Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. – Одеса, 2004. – 174 с.
231. *Черняк В. Г. «На шаг опережая время». К 10-й годовщине со дня основания ОАО «СМНПО им. М.В. Фрунзе»: краткий исторический очерк* / В. Г. Черняк, О. Ф. Нестеренко, Л. Г. Старовойтова. – 2007. – 92 с.
232. *Чужиков В. Кластери як об'єкт державного регулювання* / В. Чужиков // *Вісник Української академії державного управління при Президентіві України.* – 2001. – № 4. – С. 160–168.
233. *Шалмуев А. А. Теоретико-методологические основы устойчивого развития региона* / А. А. Шалмина // *Инновации.* – СПб., 2006. – №3. – С. 28–32.
234. *Шацкий С. Т. Избранные педагогические сочинения: в 2 т. / С. Т. Шацкий.* – М.: Педагогика, 1980.

235. Шевчук І. О. Розвиток бізнесу в рамках концепції соціально-етичного маркетингу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sfpk.at.ua/_fr/o/8350035.doc.
236. Шпачук О. В. Город как обособленная территориальная социально-экономическая система. – Автореф. дис...канд. экон. наук : 08.10.01 / Харьк. Гос. акад. городск. хоз-ва. – Харьков, 2000. – 15 с.
237. Шпичак О. М. Теоретико-методологічні аспекти ціноутворення на сільськогосподарську продукцію / О. М. Шпичак // Економіка АПК. – 2012. – № 8. – С. 3–10.
238. Штурхецький С. В. Комунікативний потенціал місцевого самоврядування в Україні: монографія / С. В.Штурхецький. – Рівне: ТОВ «Овід», 2011. – 148 с.
239. Якимец В. Н. Межсекторное социальное партнерство (государство – бизнес – некоммерческие организации) / В. Н. Якимец. – М.: ГУУ, 2002. – 80 с.
240. Якимец В. Н. Место и роль некоммерческих организаций России в формировании гражданского общества / В. Н. Якимец // Материалы Российского научно-общественного форума «Формирование гражданского общества как национальная идея России XXI века». – СПб.: 14–Якимец В. Н. Теория межсекторного социального партнерства: методологические основы, принципы, механизмы и региональная практика / В. Н.Якимец // Социальное мышление и деятельность: влияние новых интеллектуальных технологий: тр. Института системного анализа Российской академии наук. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – С. 6–27.
241. Якимец В. Н. Третий сектор в регионах России: особенности взаимодействия с местной властью, бизнесом / В. Н. Якимец – М.: Инсайт Полиграфик, 2001. – 370 с.
242. Якимчук А. Ю. Економіка та організація природно-заповідного фонду України. Монографія. Рівне : НУВГП, 2007. – 208 с.
243. Якимчук А. Ю., Черній А. Л. Економіка природокористування: навчальний посібник / А. Ю. Якимчук, А. Л. Черній. – Рівне: НУВГП, 2010. – 275 с.
244. Янукович В. Виступ на Ювілейних заходах з нагоди 20-річчя створення Асоціації міст України [Електронний ресурс]. – Асоціація міст України. – Режим доступу: <http://auc.org.ua/node/1>.
245. A plain language guide to Eurojargon [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://europa.eu/abc/eurojargon>.
246. Allison D. Much More Than Bricks and Mortar / D. Allison // Foundation News. – 1987. – №28. – Р. 57–59.
247. Alix-Garcia J. Prices, Land Tenure Institutions, and Geography: A Matching Analysis of Farmland Abandonment in Post-Socialist Eastern Europe / J. Alix-Garcia, T. Kuemmerle, V. C. Radeloff // Land Economics. – 2012. – Vol. 88 – № 3. – P. 425–443.
248. Amsterdam Smart City [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.crossref.org/ %EF%BF%BD> <http://www.amsterdamsmartcity.nl/#/en>.
249. Amsterdam Smart City Stories [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.crossref.org/ %EF%BF%BD>.
250. Are Big Cities Bad Places to Live? Estimating Quality of Life across Metropolitan Areas David Albouy [Текст]. – University of Michigan and NBER, 2012. – May 29. – 66 p.

251. Atkinson R. D. *Innovation in Cities and Innovation by Cities* / R. D. Atkinson. – The Information Technology & Innovation Foundation, 2012.
252. Audretson D. *Innovative Clusters and the Industry Life Cycle* / D. Audretson, M. Feidman // Discussion paper. Center for Economic Policy Research. –1995. – №1161. – P. 12–18.
253. Bateson S. D., Lalonde B. A., Perron, L., Senikas V. *Methodology for Assessment and Development of Organization Capacity* // Journal of Obstetrics and Gynaecology Canada. – 2008.
254. Bell D. *The Coming of Post' Industrial Society: A Venture in Social Forecasting*. Harmondsworth. / D. Bell. – Penguin, Peregrine, 1973.
255. Besley T. **The Principles of Targeting, 1990** / T. Besley, R. Kanbur. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/1990/03/01/000009265_3960928225215/Rendered/PDF/multiopage.pdf.
256. Boeckhout S., Boot L., Hollanders M. *Key indicators for Candidate Countries to Effectively Manage the Structural Funds. Principal Report* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.evaluate.cz/dokumenty/hodnot_zpr_eu/souhrnna_studie.pdf.
257. *Busan Partnership for Effective Development Co-operation* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.oecd.org/dac/effectiveness/49650173.pdf>.
258. Steuerle C. E. *Vouchers and the provision of public services (1984)* / C. E. Steuerle. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://books.google.com.ua/books?id=ilmYAFr4dvoC&pg=PA508&lpg=PA508&dq=ecological+voucher&source=bl&ots=6CAQsbCMMM&sig=PoU_wNiGBzXjSARR-gS3IyUxYcC&hl=ru&ei=IP2oTdO6D8T5sgbd0qzoCw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=8&sqi=2&ved=0CFAQ6AEwBw#v=onepage&q&f=false.
259. Dias C. *Политические и правовые инструменты и методы общественного здравоохранения: пересмотренный обзор и предложение для дальнейших исследований Европейского регионального бюро* / Carlos Dias, Rita Marques, Maria Ruseva. – ВОЗ, 2012. – 47 с.
260. Carroll A. B. *A three-dimensional conceptual model of corporate social performance* / A. B. Carroll // *Academy of Management Review*. – 1979. – № 4. – P. 497–505.
261. *City of Vienna Social Media Manual. Guidelines on communicating responsibly in Web 2.0 and social media* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.crossref.org./ %EF%BF%BD>.
262. Daly H. *For the common good. Redirecting the Economy Toward Community, the Environment, and a Sustainable Future* / H. Daly, J. Cobb. – Boston: Beacon Press, 1989. – 492 p.
263. *Definition and limits of the principle of subsidiarity. Report prepared for the Steering Committee on Local and Regional Authorities (CDLR)* [Электронный ресурс] / *Local and regional authorities in Europe*, No. 55, 1994. – Режим доступа: <http://>

- books.google.com.ua/books/about/Definition_and_limits_of_the_principle_o.html?id=Z6gSI-6nEAC&redir_esc=y.
264. Dixon J. Local Costs, Global Benefits: Valuing Biodiversity in Developing Countries. Environmental Department / J. Dixon, S. Pagiola. – The World Bank, 2000. – P. 13. 3. Brink B.I.E. 2000. Biodiversity Indicators for the OECD Environmental Outlook and Strategy: a feasibility study. RIVN report, Bilthoven, The Netherlands. – 52 p.
 265. Duane E., Thomas T., Logothetti T., Cox S. City Size and the Quality of Life: An Analysis of the Policy Implications of Continued Population Concentration / E. Duane, T. Thomas, T. Logothetti, S. Cox. – U.S. Department of Health, Education & Welfare, 1974.
 266. E-Government City Models: Cases from European Cities [Электронный ресурс]. / EUROCITIES, 2010. – 152 p. – Режим доступа: <http://www.epractice.eu/files/media/mediar724.pdf>.
 267. Enright M. The Determinants of Geographic Concentration in Industry / Enright M. // Working paper. Division of Research. – 1993. – № 52. – P. 56–64.
 268. Ford E. Explaining the decrease in US death from coronary disease, 1980-2000 / E. Ford et al. // New England Journal of Medicine, 356. – P. 2388–2398.
 269. Friedman M. The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits / M. Friedman // New York Times Magazine, 1970. – September 13. – P. 211–214.
 270. Fuchs V. M. Differentials in Hourly Earnings by Region and City Size / V. M. Fuchs. – National Bureau of Economic Research [Текст], 1967. – Occasional Paper 101.
 271. Goodman R. Identifying and Defining the Dimensions of Community Capacity to Provide a Basis for Measurement / R. Goodman, M. Speers, K. McLeroy // Health Education & Behavior, Vol. 25 (3), 1998. – P. 258–278.
 272. Human Development Report 1990. Concept and Measurement of human development [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1990/chapters/>
 273. Indicators of Environmental Quality and Quality of Life, No.38 [Электронный ресурс]. Режим доступа: unesdoc.unesco.org/images/0003/000367/036722eo.pdf.
 274. Information Systems on Mobile devices for Government employee [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.crossref.org/ %EF%BF%BD> <http://www.epractice.eu/en/cases/mobisbcn>.
 275. Is your car or truck 10 years old or older? Or has it failed an emissions test? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.tceq.texas.gov/airquality/mobilesource/vim/driveclean.html>.
 276. James A. N., Green M. J. B. and Paine, J. Financial indicators and targets for protected areas. In Background paper for GBF6: Dialogue on Biodiversity Indicators and Targets. Unpublished draft for discussion only. – 1997. – P. 55.
 277. Hoddinott J. Targeting: principles and practice. International Food Policy Research Institute (1999) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ifpri.org/sites/default/files/publications/tg09.pdf>

292. Ostrom E. *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. New York / E. Ostrom. - Cambridge University Press. – 1990. – 298 p.
293. Porter M. E. *Clusters and the New Economics of Competition* / M. E. Porter // *Harvard Business Review*. – 1998. – №11–12. – P.77–90.
294. Preliminary draft report on local finance in the member states of the Council of Europe / Council of Europe, Steering committee on local and regional authorities (CDLR). 11th Conference of European Ministers responsible for the local Government, Lisbon, 10–11 October 1996. – 56 p.
295. Quality of Life Indicators in U.S. Metropolitan Areas: A Statistical Analysis [with Reply and Rejoinder [Электронный ресурс] / Ben-Chieh Liu David Seidman and Ben-Chieh Liu Social Indicators Research. – Published by: Springer Article Stable, 1977. – Vol. 4, №1 (Feb.). – P. 97–117. – Режим доступа: <http://www.jstor.org/stable/27521815>.
296. Quality of Life. Compendium of OECD Well-Being Indicators. [Электронный ресурс]. Режим доступа: www.oecd.org/std/47918063.pdf.
297. Roback J. Wages, Rents, and the Quality of Life / J. Roback // *Journal of Political Economy*, 1982. – P. 1257–1278.
298. Samuelson P. A. *Bergsonian Welfare Economics. Economic Welfare and the Economics of Soviet Socialism: Essays in Honor of Abram Bergson* / P.A. Samuelson. – Cambridge, Mas: Harvard University Press, 1981. – P. 223–266.
299. Sen A. Development as Capabilities Expansion. / A. Sen // *Journal of Development Planning*. – 1989. – P. 41–58.
300. Sharpe A. A Survey of Indicators of Economic and Social Well-being. / A. Sharpe // Paper prepared by the Centre for the Study of Living Standards for Canadian Policy Research Networks. – 1999. – July. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.csls.ca.
301. Smart citizens in smart cities [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.smart-ip.eu/cases/manchester/how-we-use-ict>.
302. SmartSantander [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.smartsantander.eu>.
303. Social Media and Apps – Vienna [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.majorcities.org/workshops/2012-bremen/bremen2012_vienna.pdf.
304. Social oriented NGOs: our achievements / The Project of the EU “NGO development in Kyiv and selected regions”. Kyiv. – 2004. – 112 p.
305. В Украине изменится система обеспечения пациентов инсулином (2009) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://kri.com.ua/3534-v-ukraine-izmenitsja-sistema-obespechenija.html>.
306. Southampton Smartcities [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.crossref.org/ %EF%BF%BD>.
307. Statt D. A. *The Concise Dictionary of Management* / D. A. Statt. – London–N.–Y.: Routledge, 1991. – 163 p.
308. Šumpíková M. EU Funds: Absorption Capacity and Effectiveness of Their Use, with

- Focus on Regional Level in the Czech Republic / M. Šumpík, J. Pavel, S. Klazar. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/NISPACEe/UNPAN018547.pdf>.
309. Tatar M. Estonian Local Government Absorption Capacity of European Union Structural Funds / M. Tatar // *Halduskultuur – Administrative Culture*, Vol. 11 (2), 2010. – P. 202–226.
310. Temple J. Growth Effects of Education and Social Capital in the OECD / J. Temple // J. F. Helliwell (ed.) *The Contribution of Human and Social Capital to Sustained Economic Growth and Well-being: International Symposium Report*, Human Resources Development Canada and OECD, 2001.
311. The Economist Intelligence Unit's quality-of-life index. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.economist.com/media/pdf/QUALITY_OF_LIFE.pdf.
312. The Happy Planet Index (HPI) is the leading global measure of sustainable well [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.happyplanetindex.org/about>.
313. The OECD List of Social Indicators / Organization for Economic Cooperation and Development. – Paris : OECD, 1982. – P. 7.
314. The Well-Being Index // *American Demographics*. – 1996. – v. 18 (Feb.). – P. 32–35.
315. Tomescu C. The absorption capacity of European Union funds for social inclusion. An analysis into the PHARE 2004-2005 grants beneficiaries / C. Tomescu, I. Stnescu. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.rcis.ro/images/documente/rcis25_01.pdf.
316. Johnston D. F. Toward a Comprehensive «Quality-of-Life» Index / D. F. Johnston // *Social Indicators Research*, Springer, 1988. – Vol. 20, No. 5 (Oct.). – P. 473–496.
317. Trade Up to a Cleaner Ride [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.tceq.state.tx.us/publications/pd/020/08-01/tradeuptocleanerride.html>.
318. Ustawa o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.arslege.pl/ustawa-o-grupach-producentow-rolnych-i-ich-zwiazkach-oraz-o-zmianie-nnych-ustaw/k957>.
319. Voucher [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://en.wikipedia.org/wiki/Voucher>.
320. Weber G. Globalisierung und ländlicher Raum – eine spannungsgeladene Beziehung / G. Weber // *Ländlicher Raum*. – 2002. – № 3. – P. 3–14.
321. Whittaker R.H. Evolution and measurement of species diversity / R. H. Whittaker // *Taxon*. – 1972. – № 2. – P. 213–251.

Наукове видання

Васильєва Тетяна Анатоліївна
Леонов Сергій В'ячеславович
Петрушенко Юрій Миколайович та ін.

МІСЦЕВИЙ РОЗВИТОК ЗА УЧАСТІ ГРОМАДИ

Монографія

Том другий

**Інституційні та прикладні аспекти управління
місцевим розвитком, орієнтованим на громаду**

Головний редактор В.І. Кочубей
Дизайн обкладинки і макет Д. Растворцев
Технолог Грищенко Є.В.

Підписано до друку 14.05.2014
Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсетний. Гарнітура Ньютон.
Друк офсетний. Ум. друк. арк. 21,5. Обл.-вид. арк. 23,4.
Тираж 500 прим. Замовлення № Д14-06/01

Відділ реалізації
Тел./факс: (0542) 65-75-85
E-mail: info@book.sumy.ua

ТОВ «ВТД «Університетська книга»
40009, м. Суми, вул. Комсомольська, 27
E-mail: publish@book.sumy.ua
www.book.sumy.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 489 від 18.06.2001

Надруковано на обладнанні ВТД «Університетська книга»
вул. Комсомольська, 27, м. Суми, 40009, Україна
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 489 від 18.06.2001